

Hallintovaliokunta

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi hyvinvointialueiden rahoituksesta annetun lain muuttamisesta

JOHDANTO

Vireilletulo

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi hyvinvointialueiden rahoituksesta annetun lain muuttamisesta (HE 70/2024 vp): Asia on saapunut hallintovaliokuntaan mietinnön antamista varten. Asia on lisäksi lähetetty perustuslakivaliokuntaan ja sosiaali- ja terveystieteiden valiokuntaan lausunnon antamista varten.

Lausunnot

Asiasta on annettu seuraavat lausunnot:

- perustuslakivaliokunta PeVL 38/2024 vp
- sosiaali- ja terveystieteiden valiokunta StVL 11/2024 vp

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:

- hallitusneuvos Eeva Mäenpää, valtiovarainministeriö
- finanssiasiantuntija Roosa Valkama, valtiovarainministeriö
- erityisasiantuntija Jaana Määttä, sisäministeriö
- erityisasiantuntija Jussi Lind, sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö
- erikoistutkija Tuukka Holster, Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos (THL)
- toimitusjohtaja Minna Korkiakoski-Västi, Hyvinvointialueyhtiö Hyvil Oy
- hyvinvointialuejohtaja Sally Leskinen, Etelä-Karjalan hyvinvointialue
- hyvinvointialuejohtaja Tero Järvinen, Etelä-Pohjanmaan hyvinvointialue
- talousjohtaja Eija Immonen, Kainuun hyvinvointialue
- vs. talouspäälikkö Annastiina Pyy, Kainuun hyvinvointialue
- talouspalvelujohtaja Mikko Hannola, Pirkanmaan hyvinvointialue
- toimitusjohtaja Matti Bergendahl, HUS-yhtymä

Valiokunta on saanut kirjallisen lausunnon:

- Kuluttajaliitto ry

Valiokunnan mietintö HaVM 23/2024 vp

HALLITUKSEN ESITYS

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi hyvinvointialueiden rahoituksesta annettua lakia.

Laissa ehdotetaan säädettäväksi siitä, milloin tehtävämuutoksista erilliset asiakasmaksuihin säädettävät muutokset otettaisiin rahoituksessa etukäteen huomioon niiden voimaantulovuodesta lukien. Tällaisia muutoksia olisivat asiakasmaksuja koskevassa sääntelyssä asiakasmaksujen tasoon, perusteisiin tai maksullisuuden alaan tehtävät muutokset, joiden vaikutus rahoitukseen voidaan etukäteen arvioida ja ottaa huomioon hyvinvointialueiden rahoituksen turvaavalla tavalla.

Rahoituksen jälkikätestarkistusta muutettaisiin rahoitusmallin kannustavuuden lisäämiseksi siten, että hyvinvointialueilla olisi jälkikätestarkistuksessa omavastuuosuus, jolta osin toteutuneiden ja laskennallisten kustannusten erotusta ei otettaisi rahoituksessa huomioon. Vuonna 2026 vuoden 2024 laskennallisten ja tilinpäätöstietoihin perustuvien toteutuneiden kustannusten erotuksen perusteella tehtävässä jälkikätestarkistuksesta otettaisiin rahoituksessa huomioon 95 prosenttia, vuonna 2027 tehtävässä tarkistuksessa 90 prosenttia, vuonna 2028 tehtävässä tarkistuksessa 80 prosenttia ja vuodesta 2029 alkaen tehtävissä tarkistuksissa 70 prosenttia.

Yksittäiselle alueelle myönnettyä lisärahoitusta ei otettaisi jälkikätestarkistuksessa huomioon koko maan tason rahoitusta korottavana eränä.

Lisäksi pelastustoimen riskikertoimen laskennassa käytettäviä tietoja koskevaan sääntelyyn ehdotetaan teknisluonteista tarkistusta.

Laki on tarkoitettu tulemaan voimaan 1.1.2025, lukuun ottamatta 10 §:ää, jonka on tarkoitus tulla voimaan 1.1.2026.

VALIOKUNNAN PERUSTELUT

Yleistä

Hyvinvointialueiden rahoituksesta annetun lain (617/2021, jäljempänä rahoituslaki) mukaan hyvinvointialueelle myönnetty laskennallinen rahoitus tarkistetaan jälkikäteen vuosittain vastaamaan valtakunnallisesti toteutuneita kustannuksia. Hallitusohjelmassa linjatulla tavalla rahoituksen jälkikätestarkistukseen ehdotetaan säädettäväksi hyvinvointialueille ns. omavastuuosuus. Muutoksen tarkoituksena on lisätä rahoitusmallin kannustavuutta.

Ehdotuksen mukaan vuonna 2026 vuoden 2024 laskennallisten kustannusten ja tilinpäätöstietoihin perustuvien toteutuneiden kustannusten erotuksen perusteella tehtävässä jälkikätestarkistuksesta omavastuu on 5 prosenttia. Vuonna 2027 tehtävässä tarkistuksessa omavastuu on 10 prosenttia, vuonna 2028 tehtävässä tarkistuksessa 20 prosenttia ja vuodesta 2029 alkaen tehtävissä tarkistuksissa 30 prosenttia. Omavastuuosuuden vaikutus rahoitukseen riippuu kullekin vuodelle tehtävän jälkikätestarkistuksen määrästä ja omavastuu voi siten käytännössä tarkoittaa joko rahoituksen vähentämistä tai lisäämistä.

Valiokunnan mietintö HaVM 23/2024 vp

Rahoituslakia ehdotetaan muutettavaksi myös siten, että yksittäisen hyvinvointialueen saamaa lisärahoitusta ei enää oteta huomioon koko maan rahoituksen tasoa korottavana eränä. Tämän tarkoituksena on osaltaan hillitä valtion hyvinvointialueiden rahoitukseen tarvittavan rahoituksen määrää.

Lisäksi ehdotetaan säädettäväksi siitä, milloin asiakasmaksuihin säädettävät muutokset otetaan etukäteen huomioon valtion rahoituksessa sitä korottaen tai vähentäen. Sääntelyn tarkoituksena on varmistaa, että myös tehtävämuutoksista erillään toteutetut asiakasmaksusääntelyn muutokset otetaan vaikutuksiltaan erilaisissa tilanteissa huomioon hyvinvointialueiden rahoituksen turvaavalla tavalla. Sääntelyllä pyritään tukemaan hallitusohjelman mukaisten asiakasmaksuja koskevien julkisen talouden sopeuttamistoimenpiteiden toteuttamista hyvinvointialueilla.

Esityksessä ehdotetaan lisäksi teknisluonteista korjausta pelastustoimen riskikertoimen laskennassa käytettäviä tietoja koskevaan sääntelyyn. Muutos koskee sitä, minkä vuoden tietoja laskennassa käytetään.

Sosiaali- ja terveysvaliokunta pitää antamassaan lausunnossa esityksen tavoitteita perusteltuina. Valiokunta myös pitää hallituksen julkisen menojen sopeuttamistavoitteen näkökulmasta lähtökohtaisesti perusteltuna, että valtion rahoitusta koskevien toimenpiteiden ohella käytettävissä ovat myös hyvinvointialueiden kokonaisrahoitukseen vaikuttavia asiakasmaksuja koskevat toimenpiteet (StVL 11/2024 vp).

Perustuslakivaliokunnan lausunnon mukaan lakiehdotus voidaan käsitellä tavallisen lain säätämisjärjestyksessä (PeVL 38/2024 vp).

Hallintovaliokunta pitää esitystä tarpeellisenä ja tarkoituksenmukaisena. Ehdotetuilla toimilla kannustetaan hyvinvointialueita vastuulliseen taloudenpitoon ja tuottavuuden kehittämiseen. Valiokunta puoltaa myös asiakasmaksuja koskevia ehdotuksia. Pelastustoimen rahoituksen sääntelyn tekninen korjaus on aiheellinen. Valiokunta ehdottaa lakiehdotuksen hyväksymistä muuttamattomana tästä mietinnöstä ilmenevin huomioin.

Hallintovaliokunta pitää sosiaali- ja terveysvaliokunnan ja perustuslakivaliokunnan tavoin tärkeänä, että ehdotettujen muutosten vaikutuksia seurataan. Hallintovaliokunta katsoo, että jälkikäteistarkistuksen omavastuuosuuden ja ehdotetun porrastuksen vaikutuksia hyvinvointialueiden rahoitukseen sekä rahoituksen riittävyyteen myös aluetasolla tulee jatkossa arvioida toteumatietojen perusteella ja tarvittaessa muuttaa omavastuuosuuden suuruutta.

Jälkikäteistarkistuksen omavastuu

Hallintovaliokunta tähdentää, että esityksessä ei ehdoteta muutettavaksi jälkikäteistarkistuksen laskentatapaa, vaan esityksessä ehdotetaan ainoastaan omavastuuosuutta siihen vuosittaiseen rahoituksen lisäykseen tai vähennykseen, joka tehdään jälkikäteistarkistuksena. Vuodelle 2025 tehtävä ensimmäinen jälkikäteistarkistus (noin 1,4 miljardia euroa) toteutetaan vielä täysimääräisesti ja se jää korottamaan hyvinvointialueiden koko maan rahoituksen pohjaa vuodesta 2025 alkaen.

Valiokunnan mietintö HaVM 23/2024 vp

Hallintovaliokunta toteaa, että jälkikäteistarkistuksen mukainen rahoituksen lisäys tai vähennys viedään osaksi koko maan laskennallista rahoitusta, jolloin se jakautuu hyvinvointialueille rahoituslain määräytymistekijöiden mukaisesti. Jälkikäteistarkistuksena tehtävä rahoituksen tason korotus ei siten kohdennu juuri niille hyvinvointialueille, joilla kyseisen vuoden rahoitus on jäänyt toteutuneita kustannuksia pienemmäksi. Tämän takia jälkikäteistarkistuksen vaikutus rahoituksen riittävyyden turvaamisen näkökulmasta ei ole muodostumassa niin merkittäväksi kuin sen rahoituslakia säädettäessä on arvioitu olevan. Palvelujen järjestämiseksi riittävä rahoitus turvataan aluekohtaisesti viime kädessä lisärahoituksella. Perustuslakivaliokunnan mukaan merkityksellistä on, että lisärahoituksen saamiseen on edellytysten täytyttyessä lakiin perustuva oikeus, eikä myöntäminen riipu tältä osin valtioneuvoston harkinnasta.

Vuoden 2024 tilinpäätössennustetietojen mukaan hyvinvointialueiden vuoden 2024 tulos on yhteensä noin -1,42 miljardia euroa alijäämäinen. Omavastuu vaikuttaa vain jälkikäteistarkistuksen vuosittaiseen muutokseen ja on siitä 5 prosenttia vuonna 2026. Hallintovaliokunnalle esitetyn selvityksen mukaan omavastuuosuudella on siten suhteellisen pieni vaikutus alueiden rahoitukseen vuonna 2026, joten se ei merkittävästi vaikuta esimerkiksi alueiden alijäämien kattamiseen, jonka määräaika on vuoden 2026 loppuun mennessä. Asteittain nousevan prosenttiosuuden mukaan määräytyvän omavastuun vaikutus ei selvityksen mukaan myöskään pidemmällä aikavälillä kasvaisi euromääräisesti niin suureksi, että omavastuu suhteessa rahoituksen kokonaismäärään koko maan tasolla tai alueittain vaarantaisi hyvinvointialueiden rahoituksen riittävyyttä. Vaikka omavastuun määrä nousee ehdotuksen mukaan 30 prosenttiin, myös esityksen vaikutusarvioissa esitettyssä nopeamassa kustannuskehitysarviossa (s. 27) omavastuun rahoitusta vähentävä vaikutus jäisi vuoteen 2030 mennessä alle yhteen prosenttiin (noin 110 miljoonaan euroon) koko maan rahoituksen tasosta.

Jälkikäteistarkistuksen omavastuun kannustavuus perustuu siihen, että omavastuu lisää rahoitusta verrattuna voimassa olevan lain mukaiseen täysimääräiseen tarkistukseen sitä enemmän, mitä enemmän hyvinvointialueet pystyvät omilla toimillaan hillitsemään kustannuskehitystä. Omavastuuosuuden vaikutus rahoitukseen riippuu kullekin vuodelle tehtävän jälkikäteistarkistuksen määrästä. Jos hyvinvointialueiden yhteenlaskettu tulos kohenee alueiden sopeutustoimien myötä, vähennetään vuosittain rahoituksen pohjaan sisältyvää jälkikäteistarkistuksen määrää. Tällöin omavastuuosuus pienentää tätä vähennystä eli kasvattaa rahoitusta. Omavastuuosuus voi merkitä myös rahoituksen vähennystä, jos hyvinvointialueiden kustannuskehitys toteutuu voimakkaana. Omavastuu vaikuttaa vain jälkikäteistarkistuksen vuosittaiseen muutokseen eikä siten aiheuttaisi suurta ennakoimattomuutta rahoituksen uraan.

Lisärahoituksen poistaminen jälkikäteistarkistuksesta

Ehdotuksen mukaan yksittäisen hyvinvointialueen saamaa lisärahoitusta ei enää oteta huomioon jälkikäteistarkistuksessa koko maan tason rahoitusta korottavana eränä vuoden 2024 rahoitusta koskevasta jälkikäteistarkistuksesta lukien. Hallintovaliokunnan asiantuntijakuulemisissa ehdotusta on yhtäältä pidetty perusteltuna muun muassa rahoituksen ennustettavuuden näkökulmasta sekä valtion kustannuksia hillitsevästä toimenpiteenä. Toisaalta on katsottu, että lisärahoitus tulisi ottaa huomioon, koska se osoittaa rahoituksen olleen siltä osin riittämättömällä tasolla.

Valiokunnan mietintö HaVM 23/2024 vp

Hallintovaliokunta katsoo sosiaali- ja terveysvaliokunnan tavoin, että lisärahoituksen huomioon ottamista jälkikäteistarkistuksessa ei ole pidettävä alueiden rahoituksen turvaamisen kannalta välttämättömänä, koska koko maan rahoitukseen lisättynä se kohdentuisi epätarkoituksenmukaisesti kaikille muillekin alueille kuin sille, joka on ollut lisärahoituksen tarpeessa. Tästä syystä se on myös perusteltu valtiontalouden säästökeinona.

Kuten sosiaali- ja terveysvaliokunta lausunnossaan toteaa, lisärahoituksen tarve voi johtua useista syistä. Hallintovaliokunta katsoo, että valtioneuvoston tulee seurata lisärahoitustarpeeseen liittyviä syitä ja ottaa ne muiden seikkojen ohella huomioon rahoitusmallia jatkokehittäessä.

Asiakasmaksumuutosten huomioiminen rahoituksessa

Sosiaali- ja terveysvaliokunta pitää asiakasmaksuihin säädettyjen muutosten huomioon ottamista valtion rahoituksen määrittelyssä lähtökohtaisesti perusteltuna ja kannattaa säännöksiä siitä, että asiakasmaksujen muutosten huomioon ottaminen edellyttää, että muutoksen vaikutus rahoitukseen voidaan etukäteen arvioida ja että se toteutetaan hyvinvointialueiden rahoituksen turvaavalla tavalla. Näitä edellytyksiä voidaan valiokunnan mukaan pitää lähtökohdiltaan tarpeellisina sekä ehdotetun sääntelyn hyväksyttävyyden kannalta merkityksellisinä ja myös luonteeltaan oikeudellisina edellytyksinä valtion rahoituksen korottamiselle tai alentamiselle. Niiden soveltamiseen sisältyy kuitenkin epävarmuuksia muun muassa siitä, miten vaikutukset voidaan arvioida luotettavasti erityisesti asiakasmaksukatto- ja -vapautussääntelyn soveltamisen sekä luottotappioiden osalta ja miten muutos pystyttäisiin huomioimaan hyvinvointialueiden rahoituksen turvaavalla tavalla. Sosiaali- ja terveysvaliokunta pitää tärkeänä, että jatkossa tietopohjaa kehitetään arvioinnin tekemiseksi.

Sosiaali- ja terveysvaliokunnan näkemyksen mukaan esityksessä olisi ollut tarpeen tehdä ihmisiin kohdistuvien vaikutusten arviointi. Valiokunta kiinnittää hallintovaliokunnan huomiota siihen, että vaikka esityksellä ei muuteta asiakasmaksuasetuksen antovaltuutta, muuttaa esitys kuitenkin hyvinvointialueiden rahoituksen maksuvastuun kohdentumisen perusteita siirtäessään rahoituksen painopistettä valtiolta asiakkaille sekä ohjatessaan perimään asiakasmaksuja enimmäismäärien mukaisena. Hallintovaliokunnan on tarpeen arvioida, miten varmistetaan, ettei ehdotettu asiakasmaksujen ennakollista vähentämistä koskeva rahoitusmekanismi asiakasmaksujen korotustilanteissa johda siihen, että palvelut siirtyvät niitä tarvitsevien asiakkaiden ulottumattomiin. Arvioinnin ongelmallisuutta lisää se, etteivät asiakasmaksuasetuksella säädettyvät maksujen korotukset tule eduskunnan arvioitavaksi.

Hallintovaliokunta toteaa, että esityksen perustelujen mukaan asiakasmaksuja koskevien sääntelymuutosten valmistelun yhteydessä on arvioitava sitä, millaiset mahdollisuudet eri hyvinvointialueilla arvioidaan tosiasiaassa olevan maksutulojensa muuttamiseen ehdotetun muutoksen johdosta ja onko muutos siten nyt ehdotetun säännöksen perusteella sellainen, että sen vaikutukset voidaan ottaa huomioon rahoituksessa etukäteen. Sosiaali- ja terveydenhuollossa asiakasmaksusääntelyn muutosten vaikutuksia voidaan arvioida mikrosimulaation avulla, jolloin arvioinnissa voidaan huomioida esimerkiksi asiakasmaksusääntelyyn sisältyvän maksukaton täyttymisen vaikutusta.

Valiokunnan mietintö HaVM 23/2024 vp

Hallintovaliokunnan saaman selvityksen mukaan asiakasmaksuihin säädetyn muutoksen vaikutusten huomioon ottaminen hyvinvointialuekohtaisessa rahoituksessa voidaan tehdä muutoksen sisällöstä riippuen esimerkiksi kohdentuen kaikkiin rahoituksen aluekohtaisiin määräytymistekijöihin tai kohdentamalla muutoksesta aiheutuva rahoituksen lisäys tai vähennys muutoksen sisällön mukaan kulloinkin sopivimmille laskennallisille kriteereille. Tämä kohdennus vaikuttaa siihen, miten muutoksen jälkeen rahoitus jakautuu aluekohtaisesti. Rahoituksen riittävyyden turvaamiseksi kohdentamistavan valinnassa tulisi ottaa huomioon erityisesti se, millaiset mahdollisuudet eri hyvinvointialueilla arvioidaan tosiasiaassa olevan maksutulojensa muuttamiseen valtion rahoituksen muutosta vastaavasti.

Selvityksen mukaan tässä yhteydessä ei ole ollut mahdollista vielä yksityiskohtaisesti arvioida ehdotetun mallin vaikutuksia yksittäisten asiakkaiden tai asiakasryhmien asemaan, koska tämä edellyttäisi tietoa kulloinkin kyseessä olevan asiakasmaksumuutoksen sisällöstä ja erityisesti palvelu- ja asiakaskohtaisesta kohdentumisesta. Kuten esityksessä todetaan, tällainen arvio on tehtävä, mutta tämä on asiakasmaksumuutoksen valmistelun yhteydessä erityisesti esittelystä vastaavan ministeriön tehtävänä. Tällöin on erittäin tärkeää arvioida myös perustuslakivaliokunnan edellyttämällä tavalla se, ettei asiakasmaksujen taso siirrä palveluja asiakkaiden tavoittamattomiin. Tämä tarkoittaa myös vaikuttavien keinojen löytämistä asiakasmaksuista vapauttamiseen silloin kun se on tarpeen maksukyvyttömyyden perusteella.

Hallintovaliokunta toteaa, että mikäli asiakasmaksuasetuksen muutosten vaikutusarvio ei vastaisi sitä euromäärää, mikä muutoksesta todellisuudessa aiheutuu alueiden maksutuloihin, toimii rahoitusmalli vastaavasti kuin tehtävämuutoksissa, eli tältä osin muutos tulee otetuksi huomioon rahoituksen jälkikäteistarkistuksessa. Tällöin koko maan tasolla etukäteen arvioidun maksutulojen muutoksen ja todellisen alueiden maksutulojen muutoksen erotus vaikuttaa osaltaan jälkikäteistarkistuksessa huomioon otettaviin koko maan tason nettokustannuksiin ja siten kahden vuoden viiveellä valtion rahoituksen määrään.

Kuten sosiaali- ja terveysvaliokunnan lausunnostakin ilmenee, erilaisin suojakeinoin pyritään varmistamaan, etteivät maksut saadusta hoidosta muodostuisi yksittäistapauksessa kohtuuttomiksi. Tällaisia suojakeinoja ovat maksukatto, erilaiset maksujärjestelyt, maksujen huojentaminen ja viimekädessä toimeentulotuki. Lisäämällä tietoisuutta suojakeinoista voidaan madaltaa kynnystä palveluihin hakeutumiseen, jotta ihmiset eivät maksujen vuoksi jättäisi hakeutumatta palveluihin.

Hallintovaliokunta toteaa selvyiden vuoksi, että nyt ehdotettu säännös koskee ainoastaan asiakasmaksuihin laissa tai asetuksessa säädettäviä muutoksia. Sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetun lain (734/1992, 1 ja 2 §) mukaan asiakasmaksut jäävät hyvinvointialueiden päätettäväksi siltä osin kuin laissa tai sen nojalla annetussa asetuksessa ei toisin säädetä. Palvelusta perittävä maksu saa kuitenkin aina olla enintään palvelun tuottamisesta aiheutuvien kustannusten suuruinen.

VALIOKUNNAN PÄÄTÖSEHDOTUS

Hallintovaliokunnan päätösehdotus:

Valiokunnan mietintö HaVM 23/2024 vp

Eduskunta hyväksyy muuttamattomana hallituksen esitykseen HE 70/2024 vp sisältyvän lakiehdotuksen.

Helsingissä 27.11.2024

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Mauri Peltokangas ps
varapuheenjohtaja Pihla Keto-Huovinen kok
jäsen Petri Honkonen kesk
jäsen Juha Hänninen kok
jäsen Christoffer Ingo r
jäsen Anna Kontula vas
jäsen Rami Lehtinen ps
jäsen Mira Nieminen ps
jäsen Eemeli Peltonen sd
jäsen Hanna Räsänen kesk
jäsen Joakim Vigelius ps
jäsen Ben Zyskowicz kok
varajäsen Timo Suhonen sd

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Minna-Liisa Rinne

Valiokunnan mietintö HaVM 23/2024 vp Vastalause 1

Vastalause 1

Perustelut

Rahoituksen omavastuu

Hyvinvointialueiden tilanne sosiaali-, terveys- ja pelastuspalvelu-uudistuksen toimeenpanon alkuvuosina on ollut ennakoitua vaikeampi, monilta osin alueista riippumattomista syistä. Monet hyvinvointialueiden talouden haasteista johtuvat asioista, joita ei voitu ennakoida alkuperäistä hyvinvointialueiden rahoituslakia säädettäessä. Esimerkiksi sote-alan palkkaratkaisu, korkea inflaatio ja pula henkilöstöstä ovat vaikuttaneet hyvinvointialueiden sote-kustannusten kasvuun. Ison haasteen hyvinvointialueille tuo nykyisen lain edellytys alijäämien kattamisesta. Sen mukaan hyvinvointialueen taseeseen kertynyt alijäämä tulee kattaa enintään kahden vuoden kuluessa tilinpäätöksen vahvistamista seuraavan vuoden alusta lukien. Tämä tarkoittaa sitä, että alueiden kertynyt alijäämä pitää nykyisen lainsäädännön olosuhteissa kattaa vuoteen 2026 mennessä.

Hallintovaliokunnan useissa asiantuntijakuulemisissa on kuultu hyvinvointialueiden viesti alijäämien kattamisaikataulun epärealistisuudesta. Tähän hallitus ei ole reagoinut. Sen sijaan hallitus on nyt käsittelyssä olevalla esityksellä vaikeuttamassa hyvinvointialueiden tilannetta entisestään tilanteessa, jossa hyvinvointialueiden toiminta on yhä alkuvaiheessa ja toiminnan vakiintumisen jälkeinen peruskustannustaso ei ole vielä täysin selvillä. Hyvinvointialueiden rahoitus tulisi ensin saada vakaalle ja riittävälle uralle, ja hyvinvointialueille tulisi antaa riittävästi aikaa toimintansa järjestämiseksi siten, että lyhytnäköisiltä leikkauksilta voitaisiin välttyä ja säästöjä saataisiin tehtyä pidemmällä aikavälillä.

Hallituksen esityksen mukaan yksittäisille alueille myönnettyä lisärahoitusta ei jatkossa otettaisi huomioon jälkikätestarkistuksessa. Hallitus esittää, että siirtymävaiheen jälkeen rahoituksen jälkikäteiskorjaus tehtäisiin vain 70-prosenttisesti, jolloin 30 prosenttia jäisi hyvinvointialueiden itsensä katettavaksi mahdollisessa alijäämätilanteessa. Nykyisiin alijäämiin verraten 30 prosenttia alijäämästä on suuri summa tuottavuustoimilla alijäämän kattamisaikataulussa katettavaksi, ja se voi pahimmillaan uhata perustuslain mukaisten riittävien palveluiden turvaamista. Muutos on myös ristiriitainen hyvinvointialueiden rahoituslain 11 pykälän ja 26 pykälän kanssa, koska niissä määritetään, että lisärahoitusta voidaan myöntää vain, jos rahoituksen taso on todettu olevan riittämätön perustuslaissa tarkoitettujen riittävien sosiaali- ja terveystoimen sekä pelastustoimen tehtävien järjestämiseen. Rahoituksen myöntäminen on siis edellyttänyt arviointia, että se on välttämätöntä.

Hallintovaliokunnan asiantuntijakuulemisissa on tuotu esiin, että kannustavuusnäkökulmasta nykyinenkin jälkikätestarkastusmalli on itsessään jo hyvin kannustava hyvinvointialueille. Jälkikätestarkistuksen mukainen rahoituksen lisäys tai vähennys viedään osaksi koko maan laskennallista rahoitusta, jolloin se jakautuu hyvinvointialueille rahoituslain määräytymistekijöiden mukaisesti. Tällöin esimerkiksi rahoituksen tason korotus jälkikätestarkastuksen myötä ei siten kohdennu juuri niille hyvinvointialueille, joilla kyseisen vuoden rahoitus on jäänyt toteutuneita kustannuksia pienemmäksi. Tämän vuoksi hyvinvointialueille syntyy jo tällä hetkellä voimakas kannuste olla muita hyvinvointialueita tai keskimääräistä hyvinvointialuetta kustannustehok-

Valiokunnan mietintö HaVM 23/2024 vp Vastalause 1

kaampi. Hallituksen esityksen ajoituksesta syntyy väistämättä käsitys, että esitys on tarkoitettu lähinnä säästölaiksi.

Asiakasmaksuihin tehtävien muutosten huomioiminen rahoituksessa

Hallituksen esityksessä myös säädettäisiin siitä, milloin asiakasmaksujen muutokset otettaisiin rahoituksessa etukäteen huomioon. Tällaisia muutoksia olisivat maksujen tasoon, perusteisiin tai maksullisuuden alaan tehtävät muutokset, joiden vaikutus rahoitukseen voidaan etukäteen arvioida, ja ottaa huomioon hyvinvointialueiden rahoituksen turvaavalla tavalla. Näin pyritään myös osaltaan varmistamaan, että hyvinvointialueilla tehdään hallitusohjelman mukaiset asiakasmaksujen korotukset. Hallitus on tekemässä sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuihin merkitävät 22,5—45 prosentin korotukset. Suomessa maksetaan jo tällä hetkellä kansainvälisesti arvioiduna korkeita asiakasmaksuja. Me allekirjoittaneet katsomme, että asiakasmaksut eivät saa muodostua esteeksi hyvinvointialueilla ihmisten tarvitsemaan hoitoon ja palveluihin pääsulle.

Suurimmassa osassa hallintovaliokunnan saamista asiantuntijalausunnoissa esitettyyn muutokseen asiakasmaksujen vaikutuksista hyvinvointialueiden rahoitukseen suhtaudutaan hyvin kielteisesti. Lukuisat lausunnonantajat katsovat, että asiakasmaksumuutosten ei tulisi vaikuttaa hyvinvointialueiden yleiskatteeseen rahoitukseen ennakkoivasti.

Hallintovaliokunnan saamiin lausuntojen mukaan asiakasmaksuihin liittyy huomattavia riskejä ja asiakasmaksukorotusten maksutuottoja nostava vaikutus on erittäin epävarma. Maksukertymän ennakkoidussa kokonaismäärässä ei ole huomioitu esimerkiksi maksukattokertymää tai luototappioiden määrää. Perintään siirtyvien maksujen ja asiakasmaksusaatavien poistojen määrät ovat hyvinvointialueilla tällä hetkellä merkittävässä kasvussa. Esitystä tulisi vähintäänkin lieventää niin, että asiakasmaksumuutosten euromääräiset vaikutukset laskettaisiin vasta todellisen nettovaikutuksen mukaisesti. Tähän lievennykseenkään hallitus ei ole kuitenkaan ryhtymässä.

Asiakasmaksujen huomattava korottaminen voi aiheuttaa myös sen, että hoitoon hakeutuminen heikkenee ja hoidon saamisen viivästyksistä tulee viime kädessä lisäkustannuksia hyvinvointialueille. Tältäkin osin hallituksen esitys alueiden asiakasmaksujen pakkokorotuksista on huonosti harkittu.

Hallintovaliokunnan asiantuntijakuulemisissa on noussut esiin myös huoli esityksen vaikutuksista hyvinvointialueiden itsehallintoon. Kun rahoitusta vähennetään korotusten arvioidulla määrällä, hyvinvointialueilla ei ole muuta mahdollisuutta kuin nostaa asiakasmaksut ylärajoihin, vaikka alueella voisi olla perusteltua olla niitä nostamatta. Pidämme tätä merkittävänä puutteena esityksessä.

Ehdotus

Edellä olevan perusteella ehdotamme,

että lakiehdotus hylätään.

Valiokunnan mietintö HaVM 23/2024 vp
Vastalause 1

Helsingissä 27.11.2024

Eemeli Peltonen sd
Timo Suhonen sd
Anna Kontula vas

Valiokunnan mietintö HaVM 23/2024 vp

Vastalause 2

Vastalause 2

Perustelut

Keskustan valiokuntaryhmän mielestä puheena oleva esitys on pelkkä valtiontalouden säästöläki, jolla ei ole mitään tekemistä esityksessä tavoitteiksi luvattujen kustannusten kasvun hillinnän, eikä rahoituksen kannustavuuden ja ohjaavuuden hallitun parantamisen kanssa, puhumattakaan siitä, että esitettyjä muutoksia oltaisiin toteuttamassa hallitusti ja ennakoitavasti perustuslain mukaiset palvelut turvaten.

Esitys on myös uusi esimerkki kokoomuksen ja perussuomalaisten johtaman hallituksen omaksumasta huonosta lainsäädäntökulttuurista tuoda samaa asiakokonaisuutta tarkoittavia lainmuutosesityksiä sirpalemaisesti eduskunnan käsittelyyn, jolloin eduskunnalla on mahdotonta muodostaa kokonaiskuvaava hyvinvointialueiden rahoituksen kiristämisen vaikutuksista perustuslain 19.3 §:n näkökulmasta, jossa julkisen vallan eli kulloisenkin hallituksen on turvattava jokaiselle riittävät sosiaali- ja terveyspalvelut ja edistettävä väestön terveyttä. Tässä esityksessä on käytetty kyseenalaista luovuutta ratkaisemalla perustuslaillinen haaste väitteellä, että hyvinvointialueilla on mahdollisuus saada tarvitsemaansa lisärahoitusta. Kuitenkin hallintovaliokunnan parhaillaan käsittelyssä olevassa toisessa lakiesityksessä (HE 78/2024 vp) tämä lisärahoituspyyntö johtaisi arviointimenettelyn käynnistämiseen, joka voisi johtaa hyvinvointialueen lakkauttamiseen. Huomautamme myös, että hallitus on tällä vaalikaudella evännyt kaikki hyvinvointialueiden lisärahoituspyynnot, joten pyydetyn lisärahoituksen saaminen ei ole lähimainkaan automaatio.

Toinen vakava ongelma on, että tämäkin esitys on omiaan viemään hyvinvointialueiden sekä niiden vastuulla olevien sosiaali- ja terveydenhuollon lähipalveluista sekä pelastustoimen rahoituksesta käytävää keskustelua entistä enemmän harhapoluille. Se osoittaa myös surullisella tavalla, että hallitusta ei joko kiinnosta tai siltä puuttuu osaaminen arvioida tilannetta tosiasioiden pohjalta sekä toimeenpanna sosiaali- ja terveydenhuollon ja pelastustoimen uudistuksia hyvinvointialueiden tukena. Hämmästyttä herättää myös hallituksen jatkuva into lisärahoittaa yksityislääkärikäyntejä myymällä valtion omaisuutta, kun se samalla on romuttamassa rahoitusleikkauksillaan julkisia sote-palveluita ja pakottamassa hyvinvointialueiden sote-työntekijöitä jatkuviin muutosneuvotteluihin.

Hallituksen luomassa kaaoksessa olennaisinta olisi kiinnittää huomiota oikeisiin asioihin ja löytää haasteille ratkaisu.

Siksi keskustan valiokuntaryhmä haluaa tässä vastalauseessa avata laajemmin hyvinvointialueiden vaikean rahoitustilanteen juurisyitä, kuinka hallitus on niihin vastannut sekä siitä, mikä on keskustan perusteltu vaihtoehto vallitsevassa tilanteessa. Tähdenämme, että lyhytaikaisella säästövimalla hallitus tulee aiheuttaneeksi pitkäaikaista vakavaa vahinkoa palveluja tarvitseville ihmisille ja julkiselle taloudelle sekä mahdollisesti myös oikeudellisia ongelmia, joiden selvittely oikeudenkäyntineen kestäisi pitkään.

Valiokunnan mietintö HaVM 23/2024 vp Vastalause 2

Hallituksella on väärä mielikuva hyvinvointialueiden menokasvusta

Lokakuussa 2024 pääministerin ilmoituksessa (PI 4/2024) käydyssä eduskuntakeskustelussa pääministeri Orpo ja hallituspuolueet pitivät hyvinvointialueiden menokasvun arvioinnin lähtötasona kunnilta siirrettyä rahoitusta 22,5 miljardia euroa. Kuitenkin jo aiemmin on käynyt ilmi, että se ei ole ollut oikeudenmukainen eikä kohtuullinen lähtökohta hyvinvointialueille.

Näyttää siltä, että hallitus on joko unohtanut, ei ole ymmärtänyt tai ei halua ymmärtää, että palkkojen, korkojen, energian ja tarvikkeiden hintojen raju nousu varsinkin vuosina 2022—2023 on koskenut myös hyvinvointialueita. Lisäksi lääkkeiden ja terveysteknologian menot kasvavat historian valossa kaksi kertaa nopeammin kuin muut menot. Väestön ikääntyminen lisää menoja noin yhden prosentin joka vuosi. Näistä hallitus ei puhu sanallakaan.

Siksi tosiasiaa vuodelle 2023 varatussa hyvinvointialueiden valtionrahoituksessa oli jo lähtötilanteessa miljardiaukko. Siitä ei voi syyttää ketään, koska vääristymän syyt ovat tapahtuneet kesäkuun 2021 jälkeen, jolloin eduskunta hyväksyi hyvinvointialueita sekä sote- ja pelastustoimen uudistuksia koskevan yhteensä 52 lakia sisältäneen yli 1 600-sivuisen lakipaketin.

Eduskunnan valtiovarainvaliokunnan asiantuntijoiden kanssa talvella 2024 teettämän selvityksen (O 17/2024 vp) yksimielinen johtopäätös oli, että kustannusnousun sekä alijäämien syyt kietytyivät erityisesti Venäjän hyökkäyssodasta Ukrainaan alkaneeseen voimakkaaseen inflaatioon, kalliiseen sote-palkkaratkaisuun sekä keikkalääkärifirmojen rahastukseen.

Kustannuskehitystä vääristi myös koronapandemia, jolloin valtio maksoi koronasta aiheutuvia menoja kunnille. Tuona aikana ei-kiireellisiä sote-palveluja ei annettu. Näiden summana kuntien maksamien sote-menojen nettokasvu hidastui vuosina 2021—2022.

Edellä kerrotuin syin ja tilastotarkastelun perusteella nettokäyttökustannusten kasvu koronapandemia-aikana jäi 290—350 miljoonaa euroa alle palvelutarpeen kasvun. Hyvinvointialue-indeksi, jolla tarkistettiin menoja vuodelle 2023, oli alimitoitettu oikaisemaan näin voimakkaita ja samanaikaisia kustannusten nousuun liittyviä tekijöitä. Asiantuntijoiden arvion mukaan hyvinvointialueindeksi kattoi vain 17 prosenttia hyvinvointialueiden kustannustennousun todellisesta muutoksesta.

Sote-palveluiden siirtymävaiheessa kunnilta uusille hyvinvointialueille vuonna 2023 inflaatio oli kaikkia ennusteita korkeampi. Kuluttajahinnoissa se oli 6,3 prosenttia, mutta sote-menoja nostettiin puolta pienemmillä prosenteilla. Lisäksi hyvinvointialueita koskevan lain mukaan alueiden on vuokrattava kaikki sote-kiinteistöt vähintään kolmeksi vuodeksi vuoden 2025 loppuun saakka. Kiinteistöille vahvistetut vuokraperusteet nostivat hyvinvointialueiden kuluja sadoilla miljoonilla vuoteen 2022 verrattuna.

Edellä mainituista syistä hyvinvointialueiden valtionrahoitus vuodelle 2023 jäi vähintään miljardi euroa alle todellisen rahoitustarpeen. Tähän tilanteeseen hyvinvointialueet eivät voineet mitenkään vaikuttaa. Nyt niiden vastuulle on sälytetty rahoitusvajeen umpeen kurominen, joka on näkynyt jokaisella hyvinvointialueella suurina alijääminä. Hallitus on vastannut hätään lähinnä moittimalla hyvinvointialueita ja syyllistämällä edellistä hallitusta tekemättä itse yhtään mitään.

Valiokunnan mietintö HaVM 23/2024 vp

Vastalause 2

Riittävän rahoitusarvioinnin lähtötasoksi tulisi ottaa vuoden 2023 toteutuneet menot

Hyvinvointialueiden menojen kasvua ja hillintää arvioitaessa lähtötasoksi tulisi ottaa vuoden 2023 toteutuneet nettomenot eli 24,6 miljardia euroa, kun hallitus käyttää lukemaa 22,5 miljardia euroa, joka edellä perustelluin syin on virheellinen.

Tämän hetken ennusteen mukaan kuluvana vuonna hyvinvointialueiden nettomenot ovat 25,6 miljardia euroa. Jos se toteutuu, niin nettomenojen kasvu on 4,1 prosenttia. Se on hyvä saavutus huomioiden sote-menojen kasvuhistoria ja myös siitä näkökulmasta, että suurten uudistusten toimeenpano vie normaalisti aikaa ainakin viisi vuotta. Tilastojen mukaan sote-menojen reaalikasvu ennen sote-uudistusta ja koronapandemiaa vuosina 2010—2018 oli 2,1 prosenttia. Vuosittainen inflaatio huomioiden kasvu oli siten keskimäärin 4 prosentin luokkaa.

Jos hyvinvointialueet saavat puristettua vuonna 2025 menokasvun alle 3 prosenttiin, päästään valtion vuoden 2025 budjettiin varattuun 26,2 miljardiin euroon eli tasapainoon valtakunnan tasolla. Se on vielä epävarmaa mutta ei mahdotonta. Tasapaino edellyttää, että ne alueet, jotka ovat lähteneet myöhemmin mukaan voimakkaisiin saneerauksiin, saavuttavat tavoitteensa. Alueiden väliset erot jäävät silti edelleen suuriksi, josta pitäisi myöskin olla huolissaan. Keskusta on, mutta hallitus ei näyttäisi olevan.

Sote-lainsäädännössä on jo rahoituskannustimia

Toisin kuin hallitus väittää, jo nykyisessä hyvinvointialueiden rahoituslaissa on kannusteita. Palvelutarpeen kasvun rahoituksesta huomioidaan vuoden 2025 lähtien vain 80 prosenttia. Se koskee voimakkaimmin väestörakenteeltaan nuorempia hyvinvointialueita.

Toisin kuin yleisesti luullaan, esimerkiksi vuonna 2025 toteutettava vuoden 2023 alijäämän kattaminen toteutetaan valtakunnan tasolla, ja rahat jaetaan alueille samassa suhteessa kuin muukin rahoitus. Se palkitsee niitä alueita, joiden alijäämä on suhteellisesti keskimääräistä pienempi.

Kuten edellä jo totesimme, kustannustennousua kompensoiva hyvinvointialueindeksi ei kata kustannustennousua täysimääräisesti. Myös se kannustaa hyvinvointialueita toimimaan tehokkaasti.

Sen sijaan jatkuvat hyvinvointialueiden rahoitusleikkaukset kaikilla mahdollisilla perusteilla tai ilman niitä eivät kannusta, vaan lamauttavat, vievät hyvinvointialueilta työrauhan, ja vaarantavat ihmisten tarvitsemat lähipalvelut ja koituvat ajan mittaan julkiselle taloudelle erittäin kalliiksi.

Johtopäätökset

Edellä kerrotuin syin hyvinvointialueiden taloustilanne on ollut jo alun perinkin vaikea, ja hoitamattomana siitä on tulossa vakava palveluja tarvitsevien ihmisten kannalta. Olemme huolissamme myös ammattitaitoisen sote-henkilöstön jaksamisesta jatkuvien muutosneuvotteluiden kierroksessa.

Normaalisti hallitukset tekisivät vaikeiden tilanteiden ratkaisemiseksi toimenpideohjelman, jollainen taas kokoomuksen ja perussuomalaisten johtamalta hallitukselta puuttuu. Näyttäisi siltä,

Valiokunnan mietintö HaVM 23/2024 vp
Vastalause 2

että hallitus on takertunut kesäkuussa 2023 sopimaansa hallitusohjelmaan ja sen kirjauksiin eikä osaa elää ajassa eikä reagoida kulloisenkin eteen tulevan tilanteen vaatimuksiin. Tämä taas johtuu siitä, että hallitukselta puuttuu kokonaisvaltainen ote johtamisessa, jossa kovakorvaisuudesta on tehty hyve. Hallituksen toiminta näyttäytyy pääosin keskittyvän suuriin sanoihin ja katteettomiin lupauksiin sekä muiden syylistämisiin, mutta tekojen osalta toiminta on kamreerimaista puuhastelua, pöhlöpopulismia (esim. puheet hyvinvointialueiden liian suuresta lukumäärästä ja aluevaltuustojen lakkauttamisista) ja satunnaisia kokeiluideoita, joilla pyritään häivyttämään varsinainen asia taka-alalle. Toisaalta se ei ole uutta kokoomusjohtoaisille hallituksille, kun historiaa tarkastellaan.

Hallitus on kuitenkin todistettavasti myös tälläkin esityksellä tehnyt arvovalinnan, jossa valtiontalouden lyhytaikaiset säästöt ohittavat täysin sote-palvelujen turvaamisen ja hallitun uudistamisen, vaikka ne eivät olisi osaavammassa käsissä toisilleen vaihtoehtoisia. Tästä esimerkkinä hyvinvointialueiden ohjausvalta on keskitetty valtiovarainministeriölle sosiaali- ja terveydenhuollon palveluohjauksen kustannuksella.

Ymmärrämme hyvin, että tilanne ei ole hallitukselle helppo. Se ei kuitenkaan helpotu sillä, että hallitus nostaa kädet pystyyn ja hokee kaikkeen "ei käy", leikkaa rahoitusta leikkaamasta päästyään ja vierittää vastuuta hyvinvointialueille tai edelliselle hallitukselle tekemättä itse mitään. Haasteisiin aina löytyy ratkaisut, jos vain löytyy halua ja tahtoa. Tähän mennessä tahtoa ei ole ollut.

Hallitus on toki päättänyt hyvinvointialueiden kannalta yksittäisistä helpotuksista (esim. hoitotakuun ja vanhuspalvelumitoituksen väljentämiset), mutta samalla se on imuroinut siitä saadut säästöt itselleen. Sama pätee myös asiakasmaksujen pakkokorotuksiin, jota koskeva esitys on parhaillaan eduskunnan käsittelyssä toisessa hallituksen esityksessä.

Asiakasmaksujen pakkokorotukset eivät helpota hyvinvointialueiden rahoitushaasteita tai luo niille toiminnallisia kannusteita. Asiakasmaksujen raju korotus tulee näkymään palveluja tarvitsevien ihmisten maksuvaikeuksina sekä hyvinvointialueille koituvina luottotappioina. Parhaimmassakin tapauksessa korotus näkyisi asiakasmaksutuloissa viiveellä, mutta hallitus haluaa imuroida korotusta vastaavan summan itselleen välittömästi.

Hallitus on myös kehunut ensi vuodelle tulevaa 2,2 miljardin euron lisäystä kertomatta, että siitä on noin 1,5 miljardia euroa lainmukaista vuoden 2023 rahoitusaliijäämän korvausta ja loput indeksikorotusta. Käytännössä hallitus ei ole antamassa hyvinvointialueille euroakaan aitoa lisärahaa, vaan on oikaisemassa voimassa olevaan rahoituslakiin perustuen vuoden 2023 alimitoitettua lähtötason rahoitusta. Sama kaava toistuu myös 2026 ja siitä eteenpäin, tosin jälkikäiteisrahoitusta leikaten, jos puheena oleva esitys hyväksytään.

Edellä esitetyn perusteella on selvää, että vuosien 2023 ja 2024 alijäämiä, arviolta yhteensä noin 3 miljardia euroa, ei pystytä kattamaan lakiin säädetyssä kahden vuoden määräajassa kuin korkeintaan muutamien hyvinvointialueiden osalta. Jokaisen, myös hallituksen, pitäisi osata päätellä, että siinä ajassa on mahdotonta kääntää vuosien 2025 ja 2026 tuloslaskelmat niin ylijäämäisiksi, että niillä voitaisiin kattaa kahden ensimmäisen vuoden alijäämät. Aika on aivan liian lyhyt, varsinkin, kun hallitus tässä esityksessä leikkaa hyvinvointialueiden jälkikäiteisrahoitusta ja imuroi it-

Valiokunnan mietintö HaVM 23/2024 vp

Vastalause 2

selleen takaisin kaikki hyvinvointialueille lainsäädäntömuutoksilla koituvat taloudelliset helpotukset. Hallitus tekee juuri päinvastoin mitä tilanne vaatisi.

Siksi alijäämien kattamisvelvollisuuden tilapäinen muutos niin, että se tulisi voimaan vasta vuodesta 2025 alkaen, olisi välttämätön toimenpide. Sille ei olisi estettä julkisen talouden suunnitelman kannalta, koska määräaikainen pidennys ei lisäisi valtion rahoituksen yhteismäärää vuosina 2023—2027. Keskustan eduskuntaryhmä on jättänyt tästä lakialoitteen jo reilu vuosi sitten (LA 6/2023 vp).

Ellei hallitus osallistu aktiivisemmin hyvinvointialueiden vuosien 2023 ja 2024 alijäämäongelman ratkaisemiseen, vaan jatkaa rahoitusleikkauksia eikä suostu kattamisvelvollisuuden siirtämiseen määräajaksi olettaen, että hyvinvointialueet karsivat menojaan niin, että alijäämät tulevat katetuksi, joudutaan suurimmalla osalla alueita perustuslain vastaiseen tilaan.

Esimerkiksi Etelä-Karjalan hyvinvointialue on joutumassa alijäämien kattamisajan takia vähentämään sote-henkilöstöään 40 prosentilla ja HUS on aloittamassa 800 sote-henkilön vähentämiseen tähtäävät muutosneuvottelut. Ongelma siis koskee niin suuria kuin pieniäkin alueita. Tämäkään ei ole saanut hallituksessa herätyskelloja soimaan.

Väistämättä näin rajuissa henkilöstön vähennyksissä eteen voi tulla tapauksia, joissa kansalainen ei ole saanut perustuslaissa hänelle kuuluvia sote-palveluja. Hyvinvointialueiden päättäjät joutuisivat silloin puun ja kuoren väliin, samalla kun hallitus seisoo vieressä tumput suorina. Alijäämien kattamisaikaa koskevaa lakia noudattaakseen hyvinvointialueet joko joutuvat ajamaan sote-palveluja liian alas joutuen siitä vastuuseen tai heidän voi olla vaikeaa saada tili- ja vastuuvapautta, jos on menty ihmisten tarvitsemat palvelut edellä eikä alijäämiä ole saatu katettua lakiin kirjatussa määräajassa. Viime kädessä sormi kohdistuu aina valtiovaltaan eli vastuussa olevaan hallitukseen. Pahimmassa tapauksessa voi syntyä noidankehä ja kaaos sekä oikeudenkäyntien sarja, joka ei olisi kunniaksi kenellekään.

Suhtautuminen esitettyihin muutoksiin

Hyvinvointialueiden rahoitusongelmien ratkaisemiseksi hallitus ei ole esittänyt mitään muuta kuin rahoitusleikkauksia, valtiovarainministeriön ohjausvallan kiristämistä ja hyvinvointialueiden itsehallinnon kaventamista. Tämä esitys ei tee siihen poikkeusta.

Nyt esitetyt muutokset (hyvinvointialueiden jälkikäteisrahoituksen leikkaukset ja asiakasmaksujen pakkokorotusten imurointi takaisin valtion kassaan) eivät tuo helpotusta hyvinvointialueille vaan pahentavat ennestäänkin vaikeaa tilannetta.

Mihin hallituksen pitäisi kiinnittää huomiota ja mikä on hyvinvointialueiden rahoitusongelmien juurisyy, on vuoden 2023 rahoituksen alimitoitus, joka näkyy kertyneenä alijäämänä. Ja kuinka alijäämät saataisiin katettua ihmisten tarvitsemia sote-palveluita vaarantamatta. Alijäämät taas johtuvat useampien kustannuksia voimakkaasti nostaneiden tekijöiden samanaikaisuudesta, josta kerroimme perustellusti aikaisemmin. Tilanne on siltä osin rauhoittunut, joskin kustannukset ovat jääneet korkeiksi. Toki hallituksen toimintatavoillaan aiheuttama jännite työmarkkinoilla voi aiheuttaa hyvinvointialueille uusia rahoitushaasteita tulevan palkkakierroksen jälkeen.

Valiokunnan mietintö HaVM 23/2024 vp
Vastalause 2

Keskustan vaihtoehto sote-palveluiden turvaksi

Keskustan eduskuntaryhmä on tehnyt konkreettisen toimenpideohjelman hallituksen tueksi. Se sisältää yhteensä noin 15 konkreettista toimenpide-ehdotusta. Valitettavasti yksikään ehdotuksemme ei ole kelvannut hallitukselle, vaikka suurin osa niistä ei maksaisi mitään.

Koska valiokunnissa tehtävien mietintöjen vastalauseet on aina kohdistettava käsiteltävässä hallituksen esityksessä ehdotettuihin asioihin, nostamme keskustan kehys- ja budjettivaihtoehdosta puheena olevaan vastalauseeseen vain neljä kohtaa: lainmuutoksilla hyvinvointialueille koituvia taloudellisia helpotuksia ei tule imuroida takaisin hyvinvointialueille ja jälkikäteisrahoituksen leikkaukset pitää hylätä (***Vastalauseen muutosehdotukset***) sekä hyvinvointialueiden alijäämien kattamisaikaa tulee pidentää määräaikaisesti, hallituksen ei tule leikata enempää hyvinvointialueiden rahoitusta ja hallituksen tulee laatia toimenpideohjelma hyvinvointialueiden tueksi (***Vastalauseen lausumaehtotukset***).

Ehdotus

Edellä olevan perusteella ehdotamme,

että lakiehdotus hyväksytään muutettuna(Vastalauseen muutosehdotukset), ja

että hyväksytään neljä lausumaa.(Vastalauseen lausumasehdotukset)

Vastalauseen muutosehdotukset

Laki hyvinvointialueiden rahoituksesta annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan hyvinvointialueiden rahoituksesta annetun lain (617/2021) 9 ja 10 § sekä 23 §:n 1 momentti, sellaisina kuin niistä ovat 9 § laissa 354/2022 ja 10 § osaksi laissa 700/2022, seuraavasti:

9 §

Tehtävä- ja asiakasmaksumuutosten huomioon ottaminen

Valtion rahoituksen tasoa varainhoitovuodelle määritettäessä otetaan 5 §:ssä tarkoitettulla tavalla täysimääräisesti huomioon hyvinvointialueiden järjestämisvastuulle kuuluvien tehtävien laajuuden tai laadun muutos, jos se aiheutuu asianomaista tehtävää koskevasta laista tai asetuksesta, lakiin tai asetukseen perustuvasta valtion viranomaisen määräyksestä tai valtion talousarviosta. Valtion rahoitusta voidaan korottaa, **mutta ei alentaa**, tehtävien laajuuden tai laadun muu-

Valiokunnan mietintö HaVM 23/2024 vp
Vastalause 2

toksen perusteella. Tehtävien laajuuden tai laadun muutos voi perustua valtion talousarvioon sillä osin kuin hyvinvointialueen tehtäviä koskevasta lainsäädännöstä ei muuta aiheudu.

Valtion rahoitusta korotetaan, **mutta ei alenneta**, 1 momentissa tarkoitettulla tavalla hyvinvointialueiden järjestämisvastuulle kuuluvasta tehtävästä perittävän asiakasmaksun tasoon, perustettiin tai alaan säädetyn muutoksen perusteella, jos muutoksen vaikutus rahoitukseen voidaan etukäteen arvioida ja ottaa huomioon hyvinvointialueiden rahoituksen turvaavalla tavalla.

10 §

Toteutuneiden kustannusten huomioon ottaminen

Valtion rahoituksen tasoa varainhoitovuodelle määritettäessä otetaan huomioon vuosittain jälkikäteen hyvinvointialueiden Valtiokonttorille toimittamien tilinpäätöstietojen mukaiset 5 §:ssä tarkoitettut kustannukset (toteutuneet kustannukset) varainhoitovuotta edeltävää vuotta edeltäneeltä vuodelta siten, että kyseisen vuoden laskennallisten kustannusten ja toteutuneiden kustannusten erotus lisätään rahoitukseen tai vähennetään rahoituksesta.

Edellä 1 momentissa tarkoitettuihin laskennallisiin kustannuksiin lisätään kyseiselle vuodelle myönnetty 11 §:ssä tarkoitettu lisärahoitus siten, että se ei lisää laskennallisten ja toteutuneiden kustannusten erotuksen perusteella huomioon otettavaa määrää.

Toteutuneiden kustannusten huomioon ottaminen perustuu 1 momentissa tarkoitettun varainhoitovuoden laskennallisten ja toteutuneiden kustannusten erotukseen, joka tarkistetaan 8 §:n 1 momentin mukaisesti sen varainhoitovuoden kustannustasoon, jolle tarkistus tehdään. Laskennassa huomioidaan 1 momentissa tarkoitettun varainhoitovuoden laskennallisten ja toteutuneiden kustannusten erotuksen muutos sitä edeltävään varainhoitovuoteen nähden sekä mainitussa momentissa tarkoitettulle varainhoitovuodelle tehty jälkikäteinen tarkistus. ~~Näin saadusta määrästä otetaan huomioon toteutuneiden kustannusten tarkistuksena:~~

- ~~1) vuodelle 2026 tehtävässä vuoden 2024 rahoituksen tarkistuksessa 95 prosenttia;~~
- ~~2) vuodelle 2027 tehtävässä vuoden 2025 rahoituksen tarkistuksessa 90 prosenttia;~~
- ~~3) vuodelle 2028 tehtävässä vuoden 2026 rahoituksen tarkistuksessa 80 prosenttia;~~
- ~~4) vuodelle 2029 tehtävästä vuoden 2027 rahoituksen tarkistuksesta lukien 70 prosenttia.~~

23 §

Pelastustoimen riskikerroin

(Kuten HaVM)

Voimaantulo

(Kuten HaVM)

Valiokunnan mietintö HaVM 23/2024 vp
Vastalause 2

Vastalauseen lausumaehdotukset

1. Eduskunta edellyttää, että hallitus pidentää hyvinvointialueiden alijäämien kattamisaikaa määräaikaikaisella kahden vuoden pidennyksellä.
2. Eduskunta edellyttää, että hallitus laatii konkreettisen toimenpideohjelman aikatauluineen hyvinvointialueiden rahoituksen vakauttamiseksi ja palveluiden turvaamiseksi.
3. Eduskunta edellyttää, että hallitus ei enää leikkaa hyvinvointialueiden rahoitusta.
4. Eduskunta edellyttää, että hallitus tekee viipymättä selvityksen hyvinvointialueiden luottamushenkilöiden ja viranhaltijoiden oikeudellisesta vastuusta tilanteessa, missä hyvinvointialueet eivät saa taloudellisia alijäämiään katetuksi lakiin kirjatussa määräajassa ja täytettyä samanaikaisesti perustuslaissa säädettyä vaatimusta riittävästä sosiaali- ja terveyspalveluista.

Helsingissä 27.11.2024

Hanna Räsänen kesk
Petri Honkonen kesk